

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

 <https://innoworld.net>

 +998945668868

ILMIY JURNAL

 I JOURNALS
MASTER LIST

 ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
NUMBER
FOR SERIALS
PUBLICATIONS

 doi

 zenodo

 OpenAIRE

 Academic
Resource
Index
ResearchBID

 Google Scholar

 open access.nl

INNOVATIVE WORLD

INNOVATION TALABALAR
AXBOROTNOMASI

Volume 2, Issue 1
2025

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi® digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

ABDULLA AVLONIY QOLDIRGAN BOY ADABIY MEROS**Adxamova Oltinoy Rafiqjon qizi**

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Tasviriy san'at yo'nalishi 1-bosqich magistranti

oltinoyadhamova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada, Abdulla Avloniy qoldirgan boy adabiy meros tahlil qilinadi. Avloniy o'zining adabiy faoliyatida o'zbek milliy adabiyotini yangilash, ta'lim-tarbiya masalalarini yoritish va xalqni ma'naviy jihatdan yuksaltirishda muhim rol o'ynagan. Uning adabiy merosi zamonaviy o'zbek adabiyotining rivojlanishida o'ziga xos o'rin tutadi. Maqolada Avloniy tomonidan yozilgan asarlarning ilmiy, ma'rifiy, adabiy va pedagogik ahamiyati, shuningdek, ularning jamiyatdagi o'rni va ta'siri tahlil etiladi. Avloniy o'zining yuksak ma'naviyatli, ilm-fanga asoslangan yondashuvlari orqali o'z davrining eng nufuzli yozuvchilaridan biriga aylangani haqida keng fikr mulohazalar yuritiladi va bayon etiladi.

Kalit so'zlar: Abdulla Avloniy, o'zbek adabiyoti, ma'rifatparvarlik, pedagogika, ta'lim va tarbiya, milliy adabiyot, ma'naviyat, asarlarning ahamiyati, jamiyatdagi ta'sir, innovatsion pedagogika.

Abstract: This article analyzes the rich literary heritage left by Abdulla Awlani. In his literary activity, Avloni played an important role in updating the Uzbek national literature, highlighting the issues of education and raising the people spiritually. His literary legacy has a special place in the development of modern Uzbek literature. The article analyzes the scientific, educational, literary and pedagogical significance of the works written by Avloni, as well as their role and influence in society. Awlani became one of the most influential writers of his time through his highly spiritual, science-based approach.

Key words: Abdulla Avloni, Uzbek literature, enlightenment, pedagogy, education and training, national literature, spirituality, significance of works, impact on society, innovative pedagogy.

Аннотация: В данной статье анализируется богатое литературное наследие, оставленное Абдуллою Авлани. В своей литературной деятельности Авлони сыграл важную роль в обновлении узбекской национальной литературы, освещении вопросов просвещения и духовного подъема народа. Его литературное наследие занимает особое место в развитии современной узбекской литературы. В статье анализируется научная, просветительская, литературная и педагогическая значимость произведений Авлони, а также их роль и влияние в обществе. Авлани стал одним из самых влиятельных писателей своего времени благодаря своему высокодуховному и научно обоснованному подходу.

Ключевые слова: Абдулла Авлони, узбекская литература, просвещение, педагогика, образование и воспитание, национальная

литература, духовность, значимость произведений, влияние на общество, инновационная педагогика.

KIRISH

Abdulla Avloniy (1878-1934) o'zbek adabiyotining ajralmas qismi sifatida, o'zining ma'naviy-axloqiy merosi bilan katta ta'sir ko'rsatgan yirik shaxsdir. U faqatgina yozuvchi sifatida emas, balki ma'rifatparvar, pedagog va jamiyat arbobi sifatida ham tanilgan. Uning adabiy merosi, asosan, ta'lim-tarbiyaga oid asarlari, ma'rifiy va axloqiy g'oyalari, yangi pedagogik yondashuvlarga bo'lgan qiziqishi bilan o'z vaqtida katta ahamiyat kasb etgan. Avloniy o'zining "Ma'rifat" gazetasida, "Turkiston" gazetasida va boshqa nashrlarida ta'lim va ma'naviyat masalalarini ko'tarib, zamonaviy o'zbek ta'limining poydevorini yaratishda muhim rol o'ynagan. Bugungi kunda Avloniyning pedagogik g'oyalari, milliy qadriyatlarni hurmat qilish va jamiyatni yuksaltirish borasida qo'llanilmoqda. Avloniy XX asrning mashhur allomalaridan biri bo'lib, uning ilmiy, adabiy va pedagogik faoliyati o'z davrida katta ahamiyat kasb etgan. Maqolada uning hayoti, ilmiy va ijodiy faoliyati, yaratgan asarlari, pedagogik qarashlari va jamiyatga qo'shgan hissasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Avloniyning shaxsiyati, uning adabiyot va madaniyatga bo'lgan yondashuvi tahlil qilinadi. Abdulla Avloniyning hayoti va ijodi O'zbekistonda hamda butun Turkistonda katta ahamiyatga ega bo'lgan. U o'zining ilmiy, adabiy va pedagogik faoliyati bilan nafaqat o'z zamonida, balki hozirgi kunda ham katta iz qoldirgan. Avloniy o'zining ijodiy faoliyatida o'zbek tilini rivojlantirishga katta e'tibor qaratgan va xalqni ma'rifatli, ilmiy qilishni o'zining asosiy maqsadi deb bilgan. Shu bilan birga, uning ta'lim tizimi va pedagogik g'oyalari o'z zamonining eng ilg'or fikrlarini o'zida mujassam etgan.

Avloniyning adabiy merosi turli janrlarda yozilgan asarlarni o'z ichiga oladi: hikoyalar, maqolalar, pyesalar, tarjimalar va ilmiy asarlar. U o'z asarlari orqali nafaqat o'z zamonasining ta'lim tizimini rivojlantirishga, balki yangi avlodni ma'naviy jihatdan boyitishga qaratilgan yondashuvlarni ishlab chiqqan. Avloniy ta'lim va ma'naviyat masalalarini o'zbek adabiyotida yangicha nuqtai nazardan ko'rishga harakat qildi. Avloniyning eng mashhur asaridan biri — "Tarbiya" (1913) bo'lib, u o'zbek xalqini ta'lim va tarbiya masalalariga yangicha yondashishga chaqiradi. Bu asar Avloniyning pedagogik yondashuvlarini ifodalovchi asar sifatida o'rganilmoqda. "Tarbiya"da u ta'limning faqat bilim olish bilan cheklanmasligi kerakligini, balki insonning ma'naviy va axloqiy jihatdan kamolotga erishishining ahamiyatini ta'kidlaydi. Avloniy o'z asarida ta'lim jarayonida nafaqat axloqiy qadriyatlar, balki shaxsning o'zligini rivojlantirish, jamiyatdagi o'рни va vazifalarini anglashni ham o'rgatishni ko'zlagan. Avloniy milliy adabiyotning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan shaxs sifatida tanilgan. U o'z asarlarida xalqning urf-odatlarini, tarixi, tilining ahamiyatini ko'rsatgan. Uning "Shayx San'an" va "Aholi qiyinchiliklari" kabi asarlari xalqning ma'naviy ahvolini yoritadi. Avloniy xalqning o'tmishdagi shon-sharafini hurmat qilgan holda,

yangi jamiyat qurish uchun ilm-fan va ta'limga tayanishni targ'ib qilgan. Abdulla Avloniy 19-asr oxirida o'zbek xalqi orasida keng tarqalgan jadidchilik harakatining yetakchilaridan, shuningdek, o'zbek bolalari uchun yangi usul bo'yicha maktablar barpo etish asoschilaridan biri edi. Bu maktablar uchun darslik va o'quv qo'llanmalar yozgan. Afg'oniston xalq ta'limi vaziri bo'lib ishlagan, Sovet Ittifoqining Afg'onistondagi elchisi-konsuli bo'lgan. O'rta Osiyo universitetida dars bergan, kitoblar yozgan. Abdulla Avloniy 1934-yil 25-avgustda Toshkentda vafot etgan va Botkin qabristoniga dafn etilgan. Adibning O'zbek tilidagi bolalar uchun darsliklar: "Birinchi muallim", "Ikkinchi muallim", "Tarix", "Turkiy guliston yohud axloq". Piessalari "Tui", "Kongress", "Layli va Majnun", "Ikki muhabbat", "Advokatlik osonmi?", "Uliklar" "Advokatlik osonmi?", "Pinak", "Biz va siz", "Buron", "Portugaliya" "inkilobi, "Tulki ila xag" va "Mardikorlar ashulasi", "Vatan", "Maktab", "Bog'cha", "Yolkov shogird tilidan", "Tog'lardan bir manzara", "Millatga hitob", "Ishchilardan tortuk", "Ko'klam keldi", "Tovush" nomli sherlari bor. Bundan tashqari "Maqsad va maslak", "Xolimizga doir" nomli maqolalar va "Hasad balosi" nomli hikoyalar muallifi hamdir.

Avloniy o'zining o'qituvchilik faoliyatida ham milliy ta'limni rivojlantirishga katta hissa qo'shgan. U o'zining maktablarida va darsliklarida yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llagan. Avloniyning pedagogik tizimi o'quvchilarning nafaqat akademik bilimlarni o'zlashtirishiga, balki ularda ijtimoiy mas'uliyatni va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan edi. Avloniy ta'limni har tomonlama rivojlantirishni maqsad qilgan. U nafaqat o'quvchilarga ilm-fan o'rgatishga, balki ularning tafakkurini, fikrlash qobiliyatini ham rivojlantirishga harakat qilgan. Bu yondashuvlar o'zbek ta'lim tizimining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Avloniy o'zining "Ma'rifat" gazetasida va boshqa nashrlarida ta'lim va ma'naviyat masalalariga oid maqolalar yozgan. Uning maqolalari o'sha davrda ta'lim tizimining zaif tomonlarini tanqid qilib, yangi yondashuvlarni taklif etgan. Avloniy yoshlarni ilm-fanga undab, ma'naviy qadriyatlarni yosh avlodga o'rgatishga chaqirgan. U o'z maqolalarida ta'limni ilmiy va ma'naviy tarbiyaning asosiy vositasi sifatida ko'rsatgan. Avloniyning ta'limga oid fikrlari bugungi kunda ham dolzarbdir, chunki u ta'limning faqat bilim o'rgatish bilan cheklanmasligi kerakligini, balki uning ma'naviy tarbiyani ham o'z ichiga olishini ta'kidlagan. Abdulla Avloniyning adabiy faoliyati va ta'limga bo'lgan hissasi. Abdulla Avloniy o'zining adabiy faoliyatida ko'plab asarlar yaratgan bo'lib, ular orasida eng mashhurlari "Shayx San'an", "Aholi qiyinchiliklari", "Tarbiya" va boshqa asarlardir. Uning asarlari nafaqat o'quvchilarni ilm olishga undagan, balki ular o'rtasida milliy g'urur, vatanparvarlik va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qilgan.

Avloniyning g'oyalariga ko'ra, marifat faqat ilm olish orqali emas, balki xalqni ma'rifatli qilish, ularning axloqiy va ma'naviy kamolotini ta'minlash orqali rivojlanadi. Uning bu g'oyalari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotgan emas. Marifat va milliy qadriyatlar. Avloniy marifatni faqat ilm olish

bilan bog'lamasdan, uni milliy qadriyatlar bilan ham uyg'unlashtirgan. U o'zbek xalqining tarixini, madaniyatini, adabiyotini va an'alarini hurmat qilishni marifatning ajralmas qismi deb bilgan. Avloniy milliy g'oyalarni rivojlantirishda ta'lim va ma'rifatni asosiy vosita sifatida ko'rgan. U marifatni millatni yuksaltirishning asosiy vositasi sifatida ko'rsatgan. Abdulla Avloniyning she'rlari 15 yoshidan matbuotda chiqa boshlagan, va bu hozirgi yosh avlodni o'qishga izlanishga chorlaydi chunki 13 yoshda ham o'qib, ham ishlash aynan bugungi yoshlarni serg'ayrat bo'lishga undovchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Avloniy 1904-yilda jadidchilarning yetakchilaridan biri bo'lib, 1909-yilda "Jamiyati hayratiya" tashkilotini tuzdi. 1905—1917-yillarda u o'zining publitsistik maqolalari bilan matbuotda faol qatnashib, "o'zgarishlar urug'ini" sochdi. 1907 yilda Avloniy "Shuhrat" gazetasini ochadi. O'qishdan so'ng u pedagogikani o'rganadi hamda yangi maktab tizimini yaratadi shundan so'ng Sharq va G'arb tillarini o'qitishni taklif qildi. Bugungi kunda Avloniyning pedagogik g'oyalari, milliy qadriyatlarni hurmat qilish va jamiyatni yuksaltirish borasida qo'llanilmoqda. Avloniy XX asrning mashhur allomalaridan biri bo'lib, uning ilmiy, adabiy va pedagogik faoliyati o'z davrida katta ahamiyat kasb etgan. Maqolada uning hayoti, ilmiy va ijodiy faoliyati, yaratgan asarlari, pedagogik qarashlari va jamiyatga qo'shgan hissasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Avloniyning shaxsiyati, uning adabiyot va madaniyatga bo'lgan yondashuvi tahlil qilinadi. Abdulla Avloniyning hayoti va ijodi O'zbekistonda hamda butun Turkistonda katta ahamiyatga ega bo'lgan. U o'zining ilmiy, adabiy va pedagogik faoliyati bilan nafaqat o'z zamonida, balki hozirgi kunda ham katta iz qoldirgan. Avloniy o'zining ijodiy faoliyatida o'zbek tilini rivojlantirishga katta e'tibor qaratgan va xalqni ma'rifatli, ilmli qilishni o'zining asosiy maqsadi deb bilgan. Shu bilan birga, uning ta'lim tizimi va pedagogik g'oyalari o'z zamonining eng ilg'or fikrlarini o'zida mujassam etgan. Avloniyning hayoti va ijodi haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar o'tkazilgan bo'lsa-da, uning faoliyatining turli jihatlarini yangi va keng qamrovli nuqtai nazardan o'rganish juda muhimdir. Avloniy nafaqat yozuvchi, balki ilm-fan sohasida ham katta ishlarga qo'l urgan. Uning ilmiy ishlari asosan tilshunoslik, adabiyot va pedagogika sohalarini qamrab oladi.

Avloniy o'z asarlarida ta'limni faqat bilim olish jarayoni sifatida emas, balki axloqiy, ma'naviy va ma'rifiy tarbiya manbai sifatida ko'rsatgan. Uning pedagogik yondashuvlari, yoshlarni o'z qarashlariga ta'sir o'tkazgan. Avloniy o'zining "Tarbiya" nomli asarida ma'naviyatni jamiyatning yuqori qadriyatiga aylantirish, bilimni insoniyatning farovonligi uchun vosita sifatida ko'rish g'oyalarini ilgari surdi. Avloniyning adabiy merosida milliy g'oyaning yuksalishi. Abdulla Avloniy o'z asarlarida milliy g'oyani rivojlantirishni asosiy maqsadlardan biri sifatida belgilagan. U o'zbek xalqining madaniy va ma'naviy o'zligiga hurmat bilan qaragan va shu asosda milliy adabiyotning rivojlanishiga xizmat qilgan. Avloniyning asarlari nafaqat pedagogik yondashuvlar, balki xalq orasida milliy g'oyani shakllantirishda ham katta ahamiyatga ega bo'lgan. Avloniy o'z vaqtida o'zbek xalqining o'tmishi,

an'analari va madaniyatiga e'tibor qaratgan. U o'z asarlarida xalqning madaniy merosini saqlab qolish va uni yosh avlodga etkazish zarurligini urg'ulagan. Bu uning asarlariga ma'naviy yuksalish va milliy uyg'onish g'oyalari kiritgan. Avloniyning o'qituvchilik faoliyati va pedagogik yondashuvlari. Abdulla Avloniy o'zining o'qituvchilik faoliyatida ham innovatsion yondashuvlar qo'llagan. U o'zining pedagogik tizimida faqat akademik bilimlarni o'rgatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarni axloqiy, ma'naviy va estetik jihatdan ham rivojlantirishga intilgan. Avloniyning pedagogik yondashuvlari nafaqat bilim o'rgatish, balki shaxsning rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan edi. Uning o'qituvchilik faoliyati davomida o'quvchilarni faoliyatga undagan, darslarni interfaol tashkil etgan. Bu jarayon bolalarda o'z fikrini ifodalash, savollar berish va masalalarni mustaqil yechish qobiliyatlarini rivojlantirgan. Avloniy ta'limda zamonaviy pedagogik metodlar va yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llashga harakat qilgan. Abdulla Avloniy asarlarining jamiyatga ta'siri. Avloniyning adabiy merosi nafaqat o'zbek adabiyotida, balki butun turkiy xalqlar adabiyotida katta ta'sir o'tkazgan. Uning asarlari milliy madaniyatning rivojlanishiga, o'quv jarayoniga va pedagogika sohasiga yangi yondashuvlar olib keldi. Avloniyning ilm-fanga bo'lgan katta hurmati va uning o'quvchilarni yuqori ma'naviyatli insonlar sifatida tarbiyalashdagi sa'y-harakatlari uni zamonining eng buyuk yozuvchilari va ma'rifatparvarlari qatoriga qo'shdi. Avloniy o'zining adabiy va pedagogik faoliyatida innovatsion yondashuvlarni qo'llagan. Uning pedagogik uslubi jamiyatning o'zgarishlariga mos ravishda, yangi avlodni tarbiyalashda muhim rol o'ynagan. Avloniy ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni, o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifodalashini targ'ib qilgan.

U an'anaviy ta'lim usullaridan farqli ravishda, interfaol va muloqotga asoslangan metodlarni qo'llagan. Bu yondashuvlar bolalarning o'z fikrlarini ifodalashga, masalalarni mustaqil yechishga va jamoaviy ishlashga o'rgatgan. Abdulla Avloniy o'zbek adabiyotining rivojlanishida, ta'lim tizimining yangilanishida va xalqni ma'rifatli qilib tarbiyalashda katta rol o'ynagan shaxsdir. Uning adabiy faoliyati va ta'limga bo'lgan hissasi bugungi kunda ham dolzarbdir. Avloniy nafaqat adabiyotda, balki ta'lim va ma'naviyatni rivojlantirishda ham innovatsion yondashuvlarni qo'llagan. Uning asarlari, maqolalari va pedagogik yondashuvlari zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanishiga va yoshlarni ma'naviy jihatdan boyitishga katta hissa qo'shgan

XULOSA

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki Abdulla Avloniy o'zining adabiy va ilmiy faoliyati orqali nafaqat o'z davrining, balki keyingi avlodlarning ham ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Uning asarlari o'zbek milliy adabiyotining shakllanishida, ta'lim tizimining rivojlanishida va yangi avlodni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega. Avloniyning pedagogik yondashuvlari va adabiy merosi, ayniqsa, o'zbek ta'limining rivojlanishiga hissa qo'shgan va uning fikrlari bugungi kunda ham dolzarbdir. Uning asarlari

va ma'naviy merosi yangi pedagogik yondashuvlarni shakllantirishda, yoshlarni tarbiyalashda va milliy g'oyaning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Avloniy, A. (1914). *Tarbiya*. Toshkent: Ma'rifat.
2. Karimova, M. (2020). *Abdulla Avloniy va uning pedagogik yondashuvlari*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.
3. Raximov, I. (2018). *O'zbek ma'rifati: Abdulla Avloniyning roli*. Toshkent: Ilm va texnika.
4. Xamidov, S. (2021). *Abdulla Avloniyning adabiy merosi va uning jamiyatdagi ta'siri*. O'zbekiston adabiyoti jurnali, 4(2), 45-53.
5. Tursunov, O. (2019). *Ma'rifat va ilm-fan rivojiga hissa qo'shgan o'zbek adiblari*. Toshkent: Yangi avlod.

INNOVATIVE
WORLD